

УДК 338.242

Собкевич О.В.

*доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу безпеки реального сектору економіки
Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

PROBLEMS OF THE REAL SECTOR OF THE ECONOMY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено аналіз сучасного стану реального сектору економіки України – промисловості, аграрного сектору і транспортної галузі. Виявлено найсуттєвіші проблеми розвитку реального сектору економіки у контексті економічної безпеки держави. Серед таких проблем – критичний стан основних засобів; катастрофічне погіршення інвестиційного клімату; відсутність дієвих стимулів для інноваційної діяльності; висока енергоємність, нерациональне енергоспоживання та низькі екологічні характеристики низки виробництв; посилення залежності економіки України від коливань зовнішньоекономічної кон'юнктури та економічної політики країн світу. Встановлено, що державна політика щодо розвитку реального сектору має стати вагомим складовою реформ у країні. Це дозволить підвищити ефективність роботи підприємств, зменшити державне втручання в їх господарську діяльність при одночасному підвищенні ефективності державного регулювання, залучити інвестиційно-інноваційний ресурс для здійснення техніко-технологічного оновлення виробництв та інфраструктури.

Ключові слова: реальний сектор економіки, промисловість, аграрний сектор, транспортна галузь, економічна безпека держави.

АННОТАЦИЯ

В статье осуществлен анализ современного состояния реального сектора экономики Украины – промышленности, аграрного сектора и транспортной отрасли. Выявлены существенные проблемы развития реального сектора экономики в контексте экономической безопасности государства. Среди таких проблем – критическое состояние основных средств; катастрофическое ухудшение инвестиционного климата; отсутствие действенных стимулов для инновационной деятельности; высокая энергоёмкость, нерациональное энергопотребление и низкие экологические характеристики ряда производств; усиление зависимости экономики Украины от колебаний внешнеэкономической конъюнктуры и экономической политики стран мира. Обосновано, что государственная политика по развитию реального сектора должна стать важной составляющей реформ в стране. Это позволит повысить эффективность работы предприятий, уменьшить государственное вмешательство в их хозяйственную деятельность при одновременном повышении эффективности государственного регулирования, привлечь инвестиционно-инновационный ресурс для осуществления технико-технологического обновления производств и инфраструктуры.

Ключевые слова: реальный сектор экономики, промышленность, аграрный сектор, транспортная отрасль, экономическая безопасность государства.

ANNOTATION

The article analyzes the current condition of the real sector of the economy of Ukraine – industry, agricultural sector and transport industry. The problems of the real sector of the economy in the context of the economic security of the state are revealed. These problems are – critical condition of fixed assets; the catastrophic decline of the investment climate; the absence of effective incentives for innovation; high energy consumption, inefficient energy consumption and low environmental characteristics of industries;

increased dependence of Ukraine's economy from fluctuations of foreign economic situation and economic policy countries of the world. It is proved that the government policy of development in the real sector of the economy should be an important component of the reforms in the country. This will improve the efficiency of enterprises; reduce state interference in their business activities while improving the efficiency of state regulation, to attract investment and innovation resource for technical and technological renovation of production facilities and infrastructure.

Keywords: the real sector of the economy, industry, agricultural sector, transport industry, the economic security of the state.

Постановка проблеми. Реальний сектор, як і вся економіка країни, продовжує перебувати у вкрай складних умовах – військових дій, руйнації значної частини об'єктів промисловості, агросектору і транспортно-логістичної інфраструктури, агресивного закриття Російською Федерацією ринку для українських виробників, блокування нею транзиту до третіх країн, а також падіння світових цін на провідні позиції вітчизняного експорту.

Він зовсім не випадково став однією з найпривабливіших мішеней агресора. Так, на тлі загальносвітових трендів економічного розвитку – суттєвого зростання наукоємних виробництв, всебічного поширення нових технологій та інноваційних процесів, а також домінування у структурі економічно розвинутих країн світу п'ятого технологічного укладу – ситуація в економіці України виглядає критичною. Основу вітчизняного реального сектору досі становлять галузі, орієнтовані на низькотехнологічні виробництва та експорт сировини, а факторами забезпечення його конкурентоспроможності слугують традиційні чинники, такі як наявність робочої сили, природних ресурсів, капіталу. Збереження такої моделі розвитку стало «пасткою» для України і, водночас, гарантією успішності ворожих втручань агресора. Адже йому не довелося розхитувати стійкість, а вистачило лише, скориставшись наявною ситуацією, завдати точкових ударів по найбільш слабким місцям, щоб влучити у ціль і виявити всю «крихкість» самої моделі і зв'язків всередині неї.

Тому реальний сектор потребує активізації модернізаційних реформ у напрямку не тільки подолання спадного тренду, а й стимулювання випереджального розвитку і зміцнення еконо-

мічної безпеки, що має стати одним із визначальних чинників виведення країни зі стану кризи, прискорення структурно-технологічної модернізації економіки, зміцнення її міжнародної конкурентоспроможності і забезпечення на цьому підґрунті соціально-економічних умов життя населення, відповідних європейським стандартам, а також необхідною передумовою реінтеграції тимчасово окупованих територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання розвитку реального сектору і економічної безпеки держави розглядаються у роботах В. Андрійчука [1], Т. Васильціва [2], О. Власюка [3], В. Горбуліна [4], А. Мокія [1], І. Петрової [5], А. Сухорукова [6], М. Флейчук [1], Ю. Харазішвілі [6], Н. Юрків [7] та ін. Результатами напрацювань цих представників наукового середовища є ґрунтовні розробки щодо формування нової архітектури реального сектору економіки і стратегій його розвитку. Але складні умови внутрішнього і зовнішнього середовища, в якому функціонує реальний сектор, видозмінюють його проблеми, що вимагає ідентифікації таких проблем з точки зору економічної безпеки, а також осучаснення поглядів на шляхи їх вирішення.

Метою статті є узагальнення сучасних тенденцій і проблем розвитку реального сектору економіки України, окреслення шляхів їх вирішення у контексті економічної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2015 р. кризові тенденції у реальному секторі економіки поглиблювалися, що вплинуло на динаміку ВВП України, який скоротився на 9,9% відносно 2014 р. (у 2014 р. падіння становило 6,6% відносно рівня 2013 р.) – рисунок. У реальному секторі, де створюється понад третини валової доданої вартості економіки, зниження реального ВВП у 2015 р. відбулося в усіх агрегованих видах діяльності (у переробній промисловості – на 13,7%, добувній – на 14,3%, сільському господарстві – на 4,7%, транспортній галузі – на 1,4%) на відміну від 2014 р., в якому сільське господарство зберігало зростання ВВП на рівні 2,3% порівняно з 2013 р., залишаючись єдиним видом діяльності з позитивною динамікою в економіці.

Показники 2016 р. свідчать про те, що економіка України почала поступово виходити із кризового стану. У I кв. 2016 р. зафіксовано зростання ВВП на 0,1%, у II кв. – на 1,4%, у III кв. – на 2%. Попри позитивну тенденцію, квартальні темпи приросту ВВП країни у 2016 р. є в середньому більше ніж вчетверо разів меншими від таких темпів у 2011 р. (у I кв. – 5,5%, II кв. – 4,4%, III кв. – 6,7%), що є свідченням відкочування на роки назад економічного розвитку країни.

Промисловість України ще до початку збройного протистояння почала демонструвати ознаки кризи. Протягом 2012-2015 рр. пришвидшувалися темпи падіння промислового

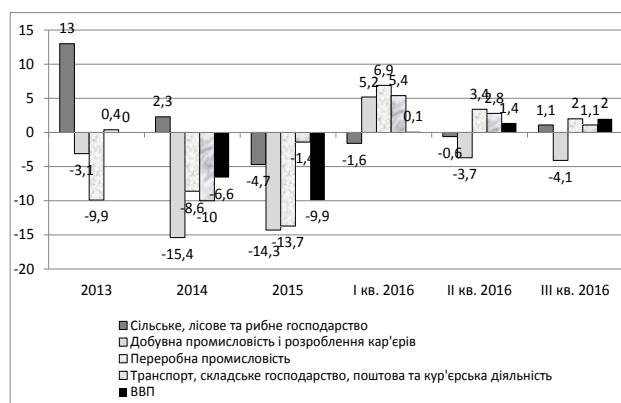

Рис. Динаміка зміни обсягу валового внутрішнього продукту за окремими складниками, % до попереднього року, у постійних цінах 2010 року

виробництва, яке за підсумками 2015 р. склало 13%. У січні-листопаді 2016 р. індекс промислової продукції становив 102,1% порівняно з січнем-листопадом 2015 р. Позитивну динаміку продемонстровано у переробній промисловості (на рівні 3,4%), а також постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (на 1,8%). У добувній промисловості зафіксовано падіння обсягів виробництва на 0,4% за рахунок зменшення добування сирової нафти та природного газу (на 3%), металевих руд (на 2,3%), а також корисних копалин та розроблення кар'єрів, не віднесених до інших угруповань (на 9,1%). Натомість відмічалось зростання у добуванні кам'яного та бурого вугілля (на 5,3%), каменю, піску та глини (на 8,6%) та інших корисних копалин та розроблення кар'єрів (на 6,2%) на фоні реконструкції транспортних вузлів на сході країни і видобування природного газу.

Позитивний внесок у зростання переробної промисловості мали як експортоорієнтовані галузі, так і ті, що виробляють продукцію переважно для задоволення потреб внутрішнього ринку.

У харчовій промисловості відмічено зростання на 2,7% порівняно з відповідним періодом 2015 р. – за рахунок перероблення сільськогосподарської сировини (соняшнику та цукрових буряків, за якими досягнуто високих врожаїв). *Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення* збільшилося на 8,6% завдяки нарощуванню виробництва коксу та коксопродуктів на 11,7% в умовах підвищення внутрішнього попиту з боку металургійних підприємств. Зростання *машинобудування* становило 1,2%, що зумовлено значним прискоренням розвитку підгалузей, що виробляють продукцію військового призначення (зростання виробництва комп'ютерів, електронної та оптичної продукції зафіксовано на рівні 25,3%). Виробництво основних *фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів* збільшилося на 4,4% в умовах стійкого внутрішнього попиту на вітчизняну продукцію галузі з огляду на її

вищу цінову конкурентоспроможність порівняно з імпортованою. Внутрішній попит став чинником нарощування виробництва *гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції* (на 6,9%), зокрема, з боку найважливіших галузей-споживачів цієї продукції: будівництва, транспорту, АПК, медицини та ін. У *металургійному* виробництві досягнуто зростання на рівні 6,4% завдяки завершенню реконструкції важливого залізничного перегону на сході країни (залізничної дільниці Комиш-Зоря – Волноваха), високому внутрішньому попиту, зокрема, з боку будівництва, та підвищенню світових цін на метали.

Аграрному сектору вдалося відновити позитивну динаміку у 2016 р. – індекс сільськогосподарської продукції порівняно з 2015 р. становив 106,1%, у т. ч. у сільськогосподарських підприємствах – 109,8%, у господарствах населення – 101,5%. При цьому, якщо в рослинництві обсяг виробництва за вказаний період зріс на 9,7%, то у тваринництві знизився – на 2,6% за рахунок скорочення виробництва молока на 2,1% (що пояснюється здорожчанням його вартості на тлі послаблення споживчого попиту населення), яєць – на 9,9%.

Девальвація національної валюти протягом 2016 р. значно підвищила витрати сільгоспвиробників на корми для годівлі тварин, що разом з відсутністю державної підтримки галузі призвело до зниження чисельності поголів'я худоби та птиці. Так, на 01.01.2017 р. (порівняно з даними станом на 01.01.2016 р.) поголів'я великої рогатої худоби скоротилося на 2%, свиней – на 5,5%, овець та кіз – на 1%, птиці – на 0,8%.

Станом на 01.11.2016 р. в Україні намолочено 561067,2 тис. ц зернових і зернобобових культур, що становить 100,1% від обсягів збирання врожаю станом на 01.11.2015 р. (560592,5 тис. ц). Зокрема, валовий збір гречки зріс на 36,8% – до 1910,3 тис. ц, вівсу – на 2,1% (до 5221,7 тис. ц), жита – на 1,4% (до 4047,5 тис. ц), ячменю – на 10,6% (до 37387,1 тис. ц), зернобобових культур – на 73% (до 9130,4 тис. ц), але знизилися валові збори проса – на 8,7% (до 1938,9 тис. ц), рису – на 12,1% (до 517,6 тис. ц), кукурудзи на зерно – на 5,1% (до 172310,7 тис. ц). Валові збори цукрових буряків збільшилися на 27,7% (до 89683,1 тис. ц), соняшнику – на 19% (до 131905,5 тис. ц), картоплі – на 4,3% (до 217168,6 тис. ц), овочів відкритого ґрунту – на 3% (до 86417,7 тис. ц). Водночас, скоротилися валові збори ріпаку – на 33,2% (до 11818,7 тис. ц), плодоягідних культур – на 6,4% (до 18606,8 тис. ц), винограду – 4,5 на % (до 3358,7 тис. ц).

Високою була й урожайність сільськогосподарських культур у 2016 р. – зернових і зернобобових культур – 43,8 ц/га (порівняно з 40,6 ц/га у 2015 р.), пшениці – 43,2 ц/га (39,9 ц/га), ячменю – 34,1 ц/га (30,7 ц/га), вівсу – 25,2 ц/га (24,5 ц/га), кукурудзи на зерно – 61,7 ц/га (55,6 ц/га), гречки – 13,0 ц/га (11,4 ц/га),

цукрових буряків – 459 ц/га, (408 ц/га), картоплі – 166 ц/га (161 ц/га), овочів – 201 ц/га (195 ц/га), винограду – 94,3 ц/га (92,6 ц/га).

Загальна посівна площа у 2016 р. порівняно з 2015 р. зменшилася на 126,2 тис. га (до 26775,6 тис. га) за рахунок скорочення площі під посіви зернових і зернобобових культур на 388,9 тис. га (до 14349,5 тис. га) і кормових культур на 54,2 тис. га (до 1936,0 тис. га), що негативно вплинуло, поряд із зменшенням урожайності окремих культур (ріпаку, проса, плодоягідних культур), на їх валові збори.

Україна продовжує нарощувати експорт зернових. У 2016 / 2017 маркетинговому році аграрії поставили на зовнішні ринки 20,061 млн тонн зерна. Це перевищує показник за аналогічний період минулого року на 880 тис. тонн [8]. Понад половини (10,6 млн тонн) експорту становить експорт пшениці (на 1,1 млн тонн більше, ніж у попередньому періоді), кукурудзи поставлено 5,3 млн тонн (на 0,45 млн тонн менше), ячменю – 4 млн тонн (на 0,2 млн тонн більше). Традиційно найбільшими імпортерами українських зернових є країни Азії та Африки: Єгипет, Китай, Таїланд, Саудівська Аравія, Індонезія, Бангладеш та інші.

Транспортна галузь за перевезеннями вантажів демонструє зростання, що відповідає загальноекономічному тренду розвитку економіки України. У 2016 р. підприємствами транспорту перевезено 624,5 млн т. вантажів, що становить 103,8% від обсягів 2015 р. Збільшення обсягів перевезень вантажів відмічалось усіма видами транспорту, за виключенням залізничного, на якому вони зменшилися на 1,7%. Перевезення лісових вантажів знизилась на 16,6%, будівельних матеріалів – на 14,3%, брухту чорних металів – на 11,1%, залізної та марганцевої руди – на 8,1%, хімічних і мінеральних добрив – на 3,8%, кам'яного вугілля – на 3,1% [9]. Скорочення перевезень, насамперед, стосується основної номенклатури вантажів, з якими працюють залізниці і які раніше вироблялися на промислових підприємствах південно-східного регіону, значна кількість з яких змушена була суттєво скоротити або взагалі припинити виробництво продукції. Разом із цим перевезення цементу збільшилось на 5,6%, коксу – на 6,4%, чорних металів – на 9,3%, зерна та продуктів перемелу – на 10,8%, нафти і нафтопродуктів – на 21,9%.

Пасажирські перевезення в останні роки мають стабільну негативну динаміку за всіма видами транспорту. У 2016 р. ситуація ще більше погіршилась у зв'язку із суттєвим зменшенням доходів населення та підвищенням тарифів на проїзд більшістю транспортних підприємств. У 2016 р. послугами пасажирського транспорту скористалися 4854,4 млн пасажирів, або 94,0% від обсягу 2015 р. Усі види пасажирського транспорту продемонстрували негативну динаміку перевезень, за виключенням авіаційного, на якому обсяги перевезень виростили на 31,3%.

Попри у цілому позитивну динаміку показників розвитку реального сектору економіки у 2016 р., вони ще є нестійкими і не засвідчують відсутніх зрушень у розбудові інвестиційно-активної, інноваційно-спрямованої, ресурсо-ефективної та соціально-орієнтованої моделі економічного зростання. У ньому наявною є низка системних проблем, накопичених протягом попередніх років, які даються взнаки погіршенням стану економічної безпеки.

Очевидними є «прогалини» у державній політиці у частині невизначеності її пріоритетів, недостатності важливих для відновлення економіки проектів розвитку і складності їх імплементації. Сьогодні в Україні відсутні умови до «вищого» національних лідерів – «локомотивів» економічного зростання та модернізації економіки, недостатня увага приділяється розвитку галузей, які виробляють продукцію з високою доданою вартістю, що здатна принести вищі прибутки і гарантувати їх отримання в майбутньому, створити заділ для забезпечення довгострокового економічного зростання.

Найсуттєвішими проблемами розвитку реального сектору економіки у контексті економічної безпеки держави є наступні.

1. Критичний стан основних засобів, ступінь зношеності яких у більшості видів економічної діяльності в Україні невпинно зростає, що зумовлює перешкоди для технологічної модернізації реального сектору економіки, втрати від їх низької ефективності, збереження високого рівня ресурсоемності виробництва.

Якщо у 2000 р. ступінь зношеності основних засобів становив 43,7%, то у 2015 р. – 60,1%. Критичною є ситуація із станом основних засобів у транспорті, складському господарстві, ступінь зношеності яких становить понад 90%. Масштабної модернізації потребує залізнична інфраструктура, фізичний знос якої перевищує 60%, у т. ч. колійного господарства – 86%. Рівень зношення основних фондів портової галузі перевищує 70%.

У низці галузей промисловості ступінь зношеності основних засобів перевищує 50%. Значний ступінь зношеності основних засобів свідчить про переважне використання у промисловості застарілих, неефективних і ресурсоемних засобів виробництва, що негативним чином впливає на конкурентоспроможність продукції українського виробництва на внутрішньому та зовнішніх ринках та обмежує реалізацію потенціалу промисловості.

Старіючі основні фонди у базових галузях паливно-енергетичного комплексу зумовлюють незадовільний технічний стан енергетичного сектору України у цілому. На сьогодні більша частина генеруючих активів та електромереж зношена та неефективна. Близько 90% блоків теплових електростанцій перевищили межу фізичного зношення у 200 тис. годин наробітку й потребують модернізації або заміни. Значна частка об'єктів

магістральних та розподільчих мереж також відпрацювала свій ресурс. Баланс потужності енергосистеми України характеризується дефіцитом регулюючих потужностей. Зношеність генеруючих потужностей та використання вугільних блоків для вирівнювання графіку призводить до підвищення питомих витрат палива та надмірного забруднення довкілля. Викиди пилу, оксидів сірки й азоту тепловими станціями України в кілька разів перевищували відповідні норми розвинутих країн світу.

2. Катастрофічне погіршення інвестиційного клімату зумовлює низьку інвестиційну привабливість економіки країни, неспроможність залучати в економіку динамічні інноваційні і технологічно складні виробництва, спричиняє значний відтік іноземних інвестицій в кризові періоди.

Значення *індикатора інвестиційної безпеки держави*, який визначається дотриманням норми інвестування по відношенню до ВВП, задовільне значення якого має становити 25% [10], в Україні протягом останніх років скорочується і не досягає мінімально встановленої порогової межі. У 2012 р. воно становило 20,8%, у 2013 р. – 18,4%, у 2014 р. – 14,0%, у 2015 р. – 13,8%, що свідчить про недостатній рівень інвестицій для забезпечення економічного розвитку.

Традиційні ризики інвестиційної діяльності в Україні, пов'язані з інституційними чинниками та низькою ефективністю державної політики, у 2014-2016 рр. посилювалися внаслідок різкого зростання політичної та економічної нестабільності та тривалими бойовими діями на території Донецької й Луганської областей. Сукупна дія зазначених чинників змушувала компанії відмовлятися або відкладати на майбутні періоди реалізацію інвестиційних проектів. Як наслідок, за 2015 р. відбувалось виведення іноземного капіталу з України – обсяг нагромаджених прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в українську економіку скоротився на 2,4 млрд дол. США порівняно з початком року. Щоправда, у 2016 р. тенденція змінилася, і цей обсяг зріс з 50364,8 млн дол. США станом на 01.01.2016 р. до 52835,5 млн дол. США станом на 01.10.2016 р. Але вплив капіталу може повторюватися, оскільки наразі його загальмовано неможливістю продажу активів (насамперед у зоні конфлікту), або невідповідністю такого продажу через девальвацію гривні.

3. Відсутність дієвих стимулів для інноваційної діяльності спричиняє низьку сприйнятливність підприємств до інновацій, що загрожує нарощуванням технологічного та інноваційного відставання України від розвинутих країн, гальмуванням структурних перетворень в економіці, подальшою втратою її конкурентоспроможності.

У сучасній конкурентоспроможній економіці інноваційний чинник стає вирішальною умовою її стійкого економічного розвитку на серед-

ньострокову і тривалу перспективу – інновації є одним з основних чинників, що впливають на структурні перетворення в економіці, дозволяють сформувати нову якість економічної системи і забезпечити конкурентоспроможність реального сектору економіки.

Проте в Україні за відсутності чітких довгострокових стимулів для інноваційної діяльності інноваційні процеси мають нестійкий характер. Інноваційна діяльність характеризується збереженням низького рівня інноваційної активності промислових підприємств. У 2012-2014 рр. скорочувалася кількість інноваційно активних підприємств, підприємств, що впроваджують інновації, і підприємств, що реалізують інноваційну продукцію; зменшувався обсяг виконаних науково-технічних робіт, знижувався рівень наукоємності експорту, незадовільними були показники фінансування такої діяльності. У 2015 р. частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості підприємств промисловості становила 17,3%, підприємств, що впроваджували інновації, – 15,2%, підприємств, що реалізували інноваційну продукцію, – 12,0% [11]. Однак, у зв'язку зі змінами у 2015 р. в організації та здійсненні державного статистичного спостереження Державною службою статистики України щодо інноваційної діяльності промислових підприємств¹ безпосереднє порівняння даних за 2015 р. з аналогічними показниками попередніх років є некоректним [12].

Слід зазначити, що у найбільш інноваційно активних країнах Європи (Німеччині, Бельгії, Португалії, Ірландії) ці показники є в 3,5-5 разів вищими, а у найменш інноваційно активних (Польщі, Литві, Болгарії, Латвії) – удвічі вищими, ніж в Україні.

В Україні триває руйнація фундаментальної бази для забезпечення структурних реформ в економіці на інноваційних засадах, що відображається погіршенням динаміки рівня витрат на науково-технічну діяльність, задовільним значенням яких вважається 2% від ВВП [13]. Витрати на фінансування науково-технічних робіт скоротилися з 0,85% ВВП у 2008 р. до 0,70% ВВП у 2013 р., 0,66% у 2014 р. і 0,64% у 2015 р., що свідчить про посилення загроз інноваційній безпеці держави.

4. Висока енергоємність, нераціональне енергоспоживання та низькі екологічні характеристики низки виробництв реального сектору економіки, недостатнє використання потенціалу екологічно чистих відновлюваних джерел енергії, що гальмує модернізаційні зрушення в економіці, створює додаткове навантаження на зовнішньоторговельний баланс, посилює енергетичну, економічну і політичну

залежність промислових виробництв України від країни-постачальника, у цілому обмежуючи конкурентоспроможність продукції. За показником енергоємності ВВП Україна більше ніж удвічі відстає від провідних країн світу; промисловість залишається найбільш енергоємним сектором економіки – її частка у структурі енергоспоживання у 2015 р. становила 32,3%. Найбільш енергоємною галуззю промисловості є чорна металургія, яка споживає 53,8% енергоресурсів промисловості, насамперед через значну частку застарілих технологій на підприємствах галузі. Так, енергоємність виробництва чавуну на українських металургійних підприємствах становить близько 608 та 714 кг у. п./т відповідно, що приблизно на 30% вище, ніж на провідних підприємствах світу. В країнах ЄС цей показник складає 480-500 кг у. п./т, а в Китаї – 470-490 кг у. п./т.

Забезпеченню ефективності енергозберігаючої політики значним чином перешкоджає низька платоспроможність підприємств для придбання новітніх технологій у цій галузі. Натомість світовий досвід свідчить про доцільність, окупність та високу економічну ефективність впровадження передових енергозберігаючих, екологічно безпечних технологій, створення маловідходних та безвідходних технологічних процесів, удосконалення методів утилізації шкідливих речовин, а також комплексного використання природних ресурсів.

5. Посилення залежності економіки України від коливань зовнішньоекономічної кон'юнктури та економічної політики країн світу внаслідок збереження малоперспективної моделі міжнародної спеціалізації України у якості виробника та експортера сировинної та низькотехнологічної продукції.

Відмінності у структурі вітчизняного та світового експорту свідчать про неефективність використання науково-технологічного потенціалу національної економіки. Так, переважна частина українського експорту, зокрема, сільськогосподарська продукція, метали, значна частина хімічної продукції, харчові продукти, які є товарами з досить низьким рівнем доданої вартості, залежить від нестійкості й циклічності коливань цін на світових ринках. Рівень присутності українських виробників на високодинамічних ринках, що визначають перспективи світової економіки, є незначним. За даними Світового банку, середня частка високих технологій у структурі українського експорту промислових товарів не перевищує 5%. В умовах традиційно високої відкритості економіки країни таке підґрунтя конкурентоспроможності експорту зумовлюватиме значну чутливість загального стану економіки до зовнішніх чинників, швидку й інтенсивну сприйнятливості різного роду кризових тенденцій.

При цьому посилення ролі зовнішньоторговельного чинника зростання потенціалу реаль-

¹ Починаючи зі звіту за 2015 р., Державною службою статистики України у Статистичному збірнику «Наукова та інноваційна діяльність в Україні» до підприємств віднесено юридичних осіб видів економічної діяльності промисловості з кількістю працівників 50 осіб і більше

ного сектору в Україні супроводжується низкою дисбалансів, пов'язаних із зволіканням з інституційними і структурними реформами, відсутністю послідовної політики щодо паритетного залучення національної економіки до міжнародного поділу праці на засадах опанування сучасними чинниками конкурентоспроможності [14].

Висновки. Усунення наявних дисбалансів і проблем є важливим завданням державної політики, успішність виконання якого має стати одним із визначальних чинників закріплення позитивної динаміки. Державна політика щодо реформування і розвитку реального сектору має стати ваговою складовою масштабних структурних реформ, що здійснюються в країні, але здійснюються занадто повільно, щоб забезпечити економічний прорив, якого потребує Україна, знекровлена війною й довготривалою і всеохоплюючою економічною кризою.

Перенесення фокусу уваги Уряду із стабілізаційних реформ на структурні, зокрема, в реальному секторі економіки, дозволить підвищити ефективність роботи підприємств, зменшити державне втручання в господарську діяльність підприємств при одночасному підвищенні ефективності державного регулювання, залучити інвестиційно-інноваційний ресурс для здійснення технічного і технологічного оновлення виробництва та інфраструктури.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Інвестиційна безпека перехідних економік в умовах глобальної інтеграції: теоретико-методологічні підстави та прикладні аспекти: моногр. / за ред. В. Андрійчука, М. Флейчук, А. Мокія; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. – 324 с.
2. Васильців Т.Г. Окреслення стратегії зміцнення економічної безпеки підприємництва з погляду системного підходу на її місце у системі безпеки держави // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): наук. журнал. – К.: НАУ, 2011. – № 4. Т. 1. – С. 37-43
3. Власюк О.С. Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання / О.С. Власюк. – Київ: ДННУ «Академія фінансового управління», 2011. – 473 с.
4. Горбулін В.П. Україні потрібна нова промислова політика, яка відповідала б національним інтересам // Дзеркало тижня. – 2010. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/ukrayini_potribna_nova_promislova_politika_yaka_vidpovidala_b_natsionalnim_interesam.html
5. Петрова І.Л. Становлення ринку інновацій в контексті економічної безпеки України. – Ефективна економіка. – 2013. – № 8.
6. Сухоруков А.І. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія / А.І. Сухоруков, Ю.М. Харазішвілі. – К.: НІСД, 2012. – 368 с.
7. Юрків Н.Я. Економічна безпека реального сектора економіки України: стратегічні пріоритети і теоретико-методологічні засади забезпечення: монографія. – Львів: ПАІС, 2012. – 400 с.
8. Україна уже експортувала понад 20 млн тонн зерна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zik.ua/news/2016/12/16/ukraina_uzhe_eksportovala_ponad_20_tonn_zerna_1010039
9. Підсумки роботи транспорту в 2016 році: експрес-випуск Держстату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Сухоруков А.І. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія / А.І. Сухоруков, Ю.М. Харазішвілі. – К.: НІСД, 2012. – 368 с.
11. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник Держстату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
12. Собкевич О.В. Загрози інноваційній безпеці у промисловості та механізми їх подолання // Стратегічні пріоритети. – 2016. – № 3. – С. 220-236
13. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р № 1277
14. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». – К.: НІСД, 2014. – 148 с. – С. 76.